

Дієслова *пити, бити, лити, шити, вити, рити* в наказовому способі зберігають голосний [и] в корені слова, перед [j] (в основі теперішнього — майбутнього часу): *пий, бий, лий, ший, вий* (але: *віяти — вій*), *рий; пиймо, биймо, лиймо, шиймо, виймо, риймо; пійте, бійте, лійте, шійте, війте, рійте*.

Дієслово *їсти* має форми: *їж, їжмо, їжте*. Деякі дієслова за своєю семантикою не можуть мати значення наказового способу стосовно 2-ї особи, наприклад: *бачити, чути, знати*.

Умовний спосіб виражає дію не реальну, а тільки бажану або можливу за певних умов. Наприклад: *Полетіла б я до тебе, Та крилець не маю* (Нар. тв.).

Дієслова в умовному способі часу не виражають. Форми умовного способу аналітичні. Вони творяться за допомогою частки *би (б)*, що додається до форм минулого часу дійсного способу. Форми умовного способу виражають значення роду і числа.

Парадигма умовного способу

	Однина	
Чол. рід	<i>носив би</i>	<i>казав би</i>
Жін. рід	<i>носила б</i>	<i>казала б</i>
Середн. рід	<i>носило б</i>	<i>казало б</i>
	Множина	
	(для всіх трьох родів)	
	<i>носили б</i>	<i>казали б</i>

Частка *би (б)* може вводити до складу умовного сполучника *аби, якби* або сполучника мети *цоб*, наприклад: *Якби от проміння золоті у струни чарами обернути, я з них зробила б арфу золоту* (Л. У.).

Примітка. Частка *би(б)* походить від давньої форми 2-ї і 3-ї особи однини аориста дієслова *бути*.

В українській мові форми одного способу можуть вживатися в значенні іншого:

1) форми наказового способу — в значенні дійсного для вираження моментальної дії з відтінком недоречності, наприклад: *А хтось тоді ї порадь* — *доки не пізно ще, доки козаки ще в Князівці — мерщій знести усе в економію, хто що взяв* (Гол.), або для вираження дії, виконуваної з приму-

су: *Роби на других дні та ночі, і на годину не засни...* (Гр.);

2) форми наказового способу — в значенні умовного з відтінком дорікання комусь або особливого підкреслення зумовленості дії, наприклад: *Вийди я з дому на п'ять хвилин раніше, то й не запізнівся б; Мати знала, що заступкай його в хаті білі, та ще довідайся б, з ким і де був — не помилують...* (Панч);

3) форми умовного способу — в значенні наказового для пом'якшення наказу, наприклад: *Поліксена: Пождав би ти безмісячної ночі* (Л. У.);

4) форми майбутнього часу дійсного способу — в значенні наказового для підкреслення категоричності наказу, наприклад: — *Гаразд, досить, — обіраєв гетьман Капусту, — пошлеш новий універсал, моїм іменем наказеш бути селянам в послушенстві у пані Ігумені, а гульвіс злостивих скарати на горло* (Риб.).

Категоричність наказу особливо підкреслюється вживанням замість форм наказового способу інфінітивної форми, наприклад: — *Говорить Щорс. Негаймо розшиукати комісара* (Скл.).

§ 150. Дієприкметник

Дієприкметник — це невідмінювана дієслівна форма, що передає дію або стан як динамічну ознаку предмета, виявлену в категоріях виду і стану. Як і інші форми дієслова, дієприкметник має значення виду, часу (теперішнього і минулого), стану (активного і пасивного), може керувати формою залежного іменника і означатися словами, що виражають ступінь вияву ознаки та різні обставини, наприклад: *написаний чорнилом, синючий на відноколлі, давно забутий, злегка затягнений*.

Дієприкметник, подібно до прикметників, узгоджується з пояснюваним іменником у роді, числі і відмінку, наприклад: *довго не стигаючий вітер; пісня, виконана хором; заросле споришем подеір'я; затужавелі стежки*.

Дієприкметникові форми зберігають значення того виду, який має дієслово в початковій формі, наприклад: *зіпханий* — *недоконаний вид* (початкова форма — *зіпхати*), *завезений* — *доконаний вид* (початкова форма — *завезти*).

Дієприкметники поділяються на активні і пасивні. Активні дієприкметники творяться від неперехідних дієслів і рідше — від перехідних, пасивні — тільки від перехідних дієслів.